07/05/2019

Γέροντας Γεράσιμος Μικραγιαννανίτης: “Ο υμνωδός του Άθωνα”

/ Αγιορείτικα

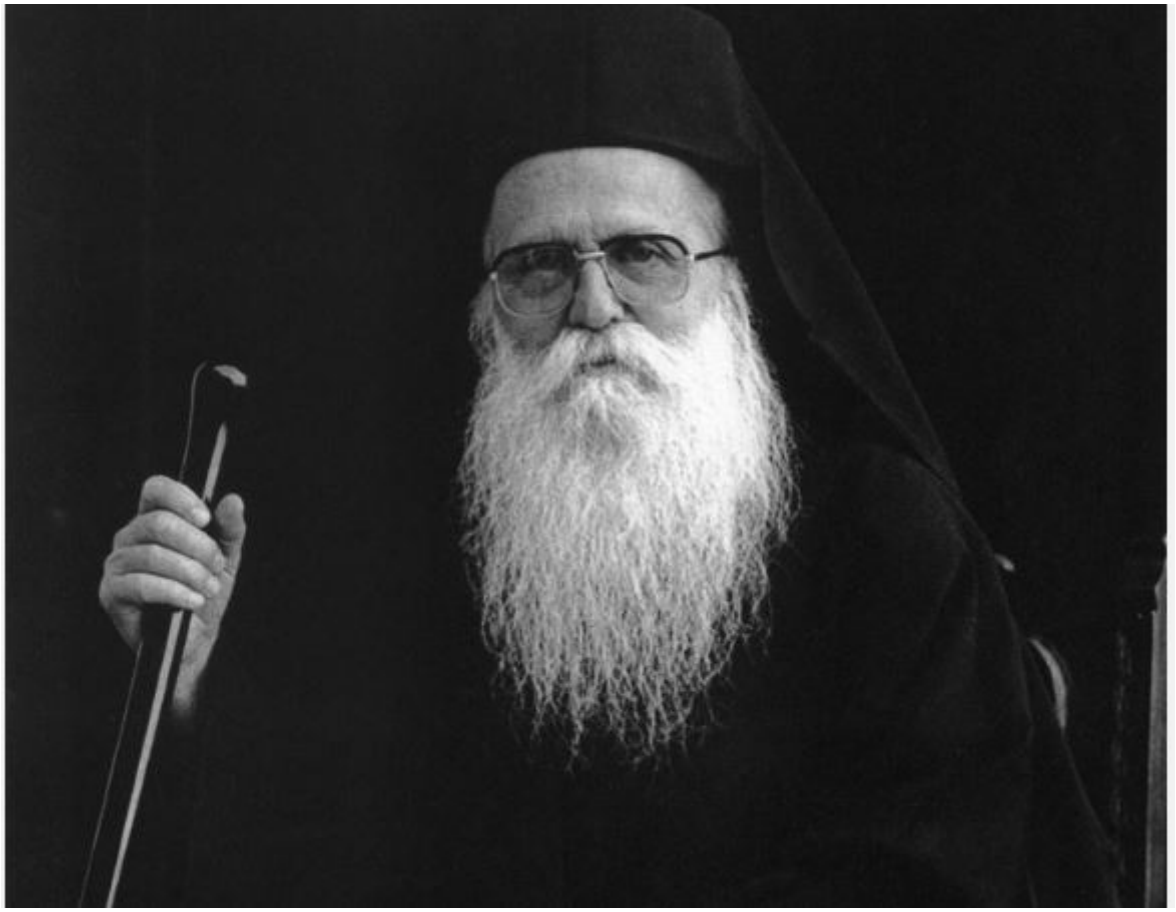

Μητροπολίτης Κίτρους και Κατερίνης Γεώργιος

Ο κατά κόσμον Αναστάσιος-Αθανάσιος γεννήθηκε στις 5 Σεπτεμβρίου 1903 στην Δρόβιανη της επαρχίας Δελβίνου Βορείου Ηπείρου. Έμαθε τα πρώτα του γράμματα στο δημοτικό σχολείο της γενέτειράς του. Με το τέλος του δημοτικού σχολείου ο έφηβος πλέον Αναστάσιος έμελλε να εγκαταλείψει το περιβάλλον του χωριού. Ήδη ο πατέρας του είχε εγκατασταθεί στον Πειραιά, όπου εργαζόταν. Και ο ίδιος έπρεπε να τον ακολουθήσει για να εργαστεί κοντά του. Έτσι, αναγκάστηκε να εγκαταλείψει την μητέρα και τον μικρότερο αδελφό του.

Ο ίδιος περιγράφει την αναχώρησή του από το χωριό: «Από την Δρόβιανη δεν θυμούμαι αν έφυγα με σκοπό να ξαναγυρίσω». Ο χωρισμός αυτός κόστισε σε όλα τα μέλη της οικογένειας. Ιδιαίτερα στην μητέρα του Αθηνά. Ο ανηψιός του μας πληροφορεί σχετικά: «Για πρώτη φορά άκουσα για τον γέροντα το 1941, όταν επιστρέψαμε από Ελλάδα, εγώ, η μαμά μου Ευθαλία και ο πατέρας μου Κίμων, όπου

με είχαν φέρει για κάποια χειρουργική επέμβαση. Όταν, λοιπόν, επιστρέψαμε στο σπίτι, με ρώτησε η γιαγιά μου· τον θείο σου τον είδες; Τον αντάμωσες; Εγώ με απορία την κοίταξα στα μάτια και ρώτησα· ποίον; Και μου λέει· τον Γεράσιμο. (Ήξερε ότι έγινε μοναχός, γιατί είχαν αλληλογραφία). Όχι, της λέω. Ήμουν 5-6 χρονών τότε. Έκτοτε άρχισα να ζώ την αγωνία της γιαγιάς μου, μήπως κλείσει τα μάτια της μή βλέποντάς τον ποτέ, πράγμα που έγινε κιόλας».

Από την Β. Ήπειρο στην Αθήνα

Αρχικά εγκαταστάθηκε στον Πειραιά, κοντά στον πατέρα και την θεία του, Φωτεινή Χαρμπάτση-Γεωργίου. Στην συνέχεια μετακόμισαν στην Αθήνα. Στην νέα του διαμονή συνέχισε τις σπουδές του στο γυμνάσιο. Ο ζήλος του για τα γράμματα εντυπωσιακός. Μετά το γυμνάσιο συνέχισε τις σπουδές του σε κάποια ανώτερη σχολή ελληνικής παιδείας.

Στην Αθήνα φρόντισε και για την πνευματική του ζωή και εκκλησιαζόταν τακτικά. Θυμάται ο ίδιος: «Η ενορία μας ήταν ο Άγιος Διονύσιος Αρεοπαγίτης. Συνήθως πηγαίναμε επί της λεωφόρου Βασιλίσσης Σοφίας, όπου ήτο η παλαιά Ριζάρειος Σχολή, στον Άγιο Γεώργιο της Ριζαρείου, επειδή ήταν κοντά. Εκεί κατ’ επανάληψη λειτούργησε και ο Πενταπόλεως Νεκτάριος, τον οποίο είδα. Ήρχετο από την Αίγινα καμμιά φορά. Ένας πολύ σεβάσμιος, πολύ … Πού να ξέρω εγώ ότι αυτός είναι άγιος! Ήταν όπως στο ύψος μου· ταπεινός, γεμάτος χάρη· όταν ομιλούσε ολίγα “άλατι ηρτυμένα”, αυτά τα θυμούμαι. Δεν θυμούμαι άλλους λειτουργούς».

Στην Αθήνα καλλιέργησε την σκέψη να γίνει μοναχός και σκέφθηκε να φύγει έγκαιρα, πριν αναλάβει άλλες υποχρεώσεις. Και δεν χρειάστηκε πολύ χρόνο για να πραγματοποιήσει την κλίση του. Έτσι έρχεται στο Άγιον Όρος στις 15-8-1922 σύμφωνα με δική του διήγηση, ενώ σύμφωνα με τα στοιχεία του Μοναχολογίου του αρχείου της Μονής Μεγίστης Λαύρας στις 15-8-1923.

Από την Αθήνα στο Άγιον Όρος

Στο Άγιον Όρος εγκαταβιώνει ως δόκιμος στην σκήτη της Αγίας Αννης. Συγκεκριμένα στην Μικρά Αγία Αννα, στο κελλί του Τιμίου Προδρόμου, έχοντας ως γέροντα τον μικρασιάτη ιερομόναχο Μελέτιο Ιωαννίδη.

Εδώ, σ’ αυτή την ερημική, άνυδρη, αυχμηρή και άγονη τοποθεσία της Μικράς Αγίας Αννης, βρίσκει απόλυτη πνευματική χαρά και εκπλήρωση του ονείρου της ζωής του. Μπορεί πλέον απερίσπαστα να επιδοθεί στην άσκηση της πνευματικής ζωής και στην μελέτη των ιερών εκκλησιαστικών κειμένων.

Στις 20 Οκτωβρίου του 1924 κατά την διάρκεια της αγρυπνίας στην μνήμη του

αγίου Γερασίμου Κεφαλληνίας έγινε η μοναχική κουρά του παίρνοντας το όνομα του αγίου.

Ο μοναχός Γεράσιμος, προσαρμοσμένος πλήρως στην νέα του ζωή, αποτέλεσε πρότυπο υπακοής, ταπεινώσεως και κάθε αρετής. Παράλληλα με την τέλεση των καθημερινών μοναχικών ακολουθιών και την μελέτη, οι δύο μοναχοί της καλύβης, γέροντας και υποτακτικός, εργάζονταν για την επιβίωσή τους ως άνθρωποι. Ο Γέροντας Μελέτιος γνώριζε καλά και ασκούσε από χρόνια την τέχνη κατασκευής ξυλόγλυπτων σφραγίδων που χρησιμοποιούνται στην παρασκευή προσφορών για την θεία Λειτουργία. Κοντά σ' αυτόν και ο νέος μοναχός Γεράσιμος έμαθε την τέχνη αυτή, την οποία και ασκούσε φίλεργα.

Εκείνο, όμως, το οποίο τον γοήτευε ήταν η ενασχόληση με τα γράμματα. Μας λέει σχετικά: «Εδώ, όταν ήρθα, καλλιέργησα και ανακεφαλαίωσα τις γνώσεις μου. Τους αρχαίους συγγραφείς, όλα τα χόρτασα, όλα τα χώνεψα. Είχα μερικά βιβλία απ' έξω, που τα έδωσα σε ορισμένα πτωχά παιδιά που μ' επισκέφθηκαν από την Συκιά απέναντι».

Μετά την παρέλευση λίγων ετών, ο γέροντας Μελέτιος φεύγει οριστικά για την Αθήνα, αφήνοντας τελείως μόνο του τον νέο μοναχό Γεράσιμο. Ο τελευταίος εξηγεί τους λόγους: «Ο γερο-Μελέτιος έφυγε το 1924-1925. (σημ. Αυτήν την χρονολογία αναφέρει ο Γέροντας· όμως η έρευνα δείχνει ότι ο Γέροντας Μελέτιος πρέπει να αναχώρησε το 1927-1928.). Ήμουν 24-25 ετών. Εκείνος έφυγε, επειδή τον παραπλάνησαν οι ζηλωταί, για να κάνει τον παπά έξω. Δεν με πήρε μαζί του. Εγώ έφυγα από τον κόσμο για να 'ρθώ εδώ· όχι να γυρίσω πάλι πίσω».

Κάτω από την καλύβη του Τιμίου Προδρόμου βρίσκεται η καλύβη Κοιμήσεως της Θεοτόκου. Σε αυτήν εγκαταβιούσε ο ασκητής Γέροντας Αβιμέλεχ († 1965). Το 1946 υποτάχθηκε σ' αυτόν ο μετέπειτα ιερομόναχος Διονύσιος. Με τον π. Διονύσιο συνδέθηκε ο π. Γεράσιμος και αργότερα, το 1966, ενώθηκαν σε μία μόνη συνοδεία. Ο μοναχός Γεράσιμος γίνεται κτίτορας του ναού των αγίων Πατέρων Διονυσίου του ρήτορος και Μητροφάνους. Συγκεκριμένα, το 1956 στο σπήλαιο όπου ασκήτευσαν οι δύο όσιοι κτίζει μικρό ναΐδριο και το 1960 το συμπληρώνει με την λιτή. Στο μεταξύ, η συνοδεία αυξάνει.

Ο Γέροντας Γεράσιμος, εκτός των άλλων, φημιζόταν για την διάθεση φιλοξενίας, την οποία ενέπνευσε και στους υποτακτικούς του. Είναι άξιο λόγου ότι η ασκητική και αναχωρητική του βιοτή σε τίποτα δεν έπληξε την κοινωνικότητά του. Οι προσερχόμενοι σ' αυτόν λαϊκοί επισκέπτες πάντοτε έφευγαν ωφελημένοι και γοητευμένοι, καθώς ο λόγος του ήταν πάντοτε προσεγμένος. Συνετός στις αποκρίσεις του, απέφευγε συστηματικά τις άκαιρες συζητήσεις και φλυαρίες·

επιδίωκε πάντοτε την σιωπή, την οποία και θεωρούσε «μητέρα σοφωτάτων εννοιών».

Εκτός από τους λαϊκούς, οι επισκέπτες ήταν πολλές φορές κληρικοί ή και μοναχοί, που έρχονταν με τον ίδιο σκοπό: να ακούσουν τον γέροντα, να ωφεληθούν πνευματικά και να διδαχθούν από την ενάρετη ζωή του. Κατά την διάρκεια της ζωής του, του ανατέθηκαν μοναχικά διακονήματα. Διετέλεσε βιβλιοθηκάριος και τυπικάρης του Κυριακού της σκήτης Αγίας Αννης. Ως βιβλιοθηκάριος μάλιστα ασχολήθηκε με την σύνταξη και δημοσίευση καταλόγου των χειρογράφων κωδίκων της βιβλιοθήκης του κυριακού της σκήτης. Με την ιδιότητα αυτή βοήθησε πολλούς επιστήμονες στην εύρεση και απόκτηση αντιγράφων των χειρογράφων. Ο ίδιος συνέταξε αξιόλογες μελέτες και άρθρα.

Ο Γεράσιμος Μικραγιαννανίτης είναι μια από τις σπάνιες περιπτώσεις υμνογράφων, που το μεγαλύτερο μέρος του έργου του χρησιμοποιήθηκε αμέσως στην λειτουργική ζωή της Εκκλησίας. Έτσι, το μεγαλύτερο μέρος του έργου είναι προσιτό, παρά το γεγονός ότι ένα μικρό μόλις τμήμα του έχει εκδοθεί. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι πολλές ακολουθίες κυκλοφορούν ευρύτατα σε δακτυλογραφημένα φωτοαντίγραφα.

Αλλά και την ίδια την υμνογραφία την θεωρεί προέκταση της προσευχής, κοινωνία με τον Θεό και τους αγίους: «Έχω τον άγιο μπροστά. Γι’ αυτό και δεν θέλω επικοινωνία με κανέναν. Η υμνογραφία, η πνευματική αυτή εργασία, είναι ένωση της ψυχής μετά του Θεού· είναι μία θαυμασία προσευχή· είναι μία μεταρσίωσις του νοός· είναι μία μυστική θεωρία· είναι ένα μυστήριον, που δεν ερμηνεύεται και με λόγους δεν εξωτερικεύεται. Η υμνογραφία είναι η υπάτη φιλοσοφία. Δεν εκφράζεται με αυτά τα λόγια. Πρέπει κανείς να την δοκιμάση για να την αισθανθή».

Υμνογραφικό έργο

Ο Γεράσιμος Μικραγιαννανίτης αναδείχθηκε ως ο μεγαλύτερος υμνογράφος της μεταβυζαντινής εποχής. Το έργο του γνώρισε μεγάλη απήχηση και η φήμη του ως υμνογράφου ξεπέρασε σύντομα το ασκητικό κελλί και διαδόθηκε σε ολόκληρο το Άγιον Όρος. Ιδιαίτερα αξιομνημόνευτο είναι το γεγονός ότι η αναγνώριση του έργου δεν συνέβη κατά το τέλος ή έστω την διάρκεια της υμνογραφικής παραγωγής, αλλά ήδη από τα πρώιμα στάδιά της.

Η Εκκλησία αποδέχθηκε πολύ νωρίς το έργο του νέου υμνογράφου της και το ενέταξε στις εκκλησιαστικές ακολουθίες. Επανειλημμένα επαινεί το έργο και τιμά το πρόσωπο του υμνογράφου. Οι ύμνοι ψάλλονται στις εκκλησιαστικές ακολουθίες,

εντάσσονται δηλαδή στην λειτουργική χρήση, παράλληλα με τα έργα των προγενέστερων μεγάλων υμνογράφων της. Η ευρεία απήχηση του έργου φαίνεται και από την μεγάλη ζήτηση των διαφόρων ακολουθιών, από ολόκληρο τον κόσμο, προκειμένου να συμπληρωθούν τα εκκλησιαστικά βιβλία.

Όπως ήταν φυσικό, η πανθομολογούμενη αναγνώριση της αξίας του έργου του υμνογράφου προκάλεσε και την, συνδεόμενη με αυτήν, απονομή διαφόρων διακρίσεων, τόσο από την Εκκλησία όσο και από την Πολιτεία.

Η Εκκλησία τίμησε τον υμνογράφο με πολλές διακρίσεις. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο του απονέμει την ευαρέσκειά του. Η ανώτατη εκκλησιαστική διάκριση δόθηκε από τον Οικουμενικό Πατριάρχη Αθηναγόρα, όταν ο π. Γεράσιμος ονομάστηκε Υμνογράφος της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας. Στην απόφαση αυτή οδηγήθηκε το Οικουμενικό Πατριαρχείο, όπως αναφέρει το σχετικό πατριαρχικό γράμμα με ημερομηνία 25 Αυγούστου 1955.

Πέρα από τις παραπάνω εκκλησιαστικές διακρίσεις ο υμνογράφος έλαβε και πολλά μετάλλια και παράσημα. Το 1963 του απονεμήθηκε από τον Οικουμενικό Πατριάρχη ο σταυρός της χιλιετηρίδας του Αγίου Όρους, για την συμβολή του στην διοργάνωση και επιτυχία των εορτών που είχαν προγραμματισθεί.

Εκτός από την Εκκλησία και η Ελληνική Πολιτεία τίμησε τον υμνογράφο. Η ύψιστη τιμή και ταυτόχρονα αναγνώριση του έργου του προέρχεται από την Ακαδημία Αθηνών. Στις 3 Δεκεμβρίου 1953 από το βήμα του ανώτατου πνευματικού ιδρύματος της χώρας έγινε ιδιαίτερος λόγος για το έργο του υμνογράφου. Ύστερα από 15 χρόνια η Ακαδημία Αθηνών απονέμει το αργυρό της μετάλλιο στον υμνογράφο, «διά το υπέροχον υμνογραφικόν του έργον το οποίον τιμά την ελληνικήν γραμματείαν και την θρησκευτικήν ποίησιν».

Ο υμνογράφος Γεράσιμος δεν ήταν «φρέαρ συντετριμμένον», αλλά πηγή «ύδατος ζώντος, αλλομένου εις ζωήν αιώνιον» (Ιω. δ΄ 14). Το καθαρό του στόμα ήταν η διέξοδος των πολλών υδάτων της εκκλησιαστικής υμνογραφικής παραδόσεως, στην οποία ήταν ταπεινά ενταγμένος και την οποία με καθαρή καρδιά και συντετριμμένη ψυχή βίωνε σε όλη την ασκητική του ζωή. Έτσι εξηγείται η ασύγκριτη σε ποσότητα (37.000 σελίδες) και εκλεκτή σε ποιότητα υμνογραφική του παραγωγή. Το δοθέν από τον Θεό τάλαντο φιλοπόνως καλλιέργησε και γρηγορών χρησιμοποίησε, ψάλλοντας προς δόξαν Θεού και την τιμή της Θεοτόκου και των αγίων, αλλά και για την οικοδομή και την στήριξη της Εκκλησίας του Χριστού.

Ο Γέροντας Γεράσιμος αποτελεί χαρακτηριστική και γραφική μορφή του

σύγχρονου αθωνικού μοναχισμού και δεν λείπει από τις αναφορές των διαφόρων οδοιπορικών και προσκυνηματικών οδηγών του Αγίου Όρους. Παρά το γεγονός ότι ποτέ δεν τον εγκατέλειψαν η σωματική ευρωστία και η πνευματική διαύγεια, που τον χαρακτήριζαν, τα τελευταία χρόνια διαισθανόταν τον θάνατό του. Έτσι, φρόντισε να καταγράψει τις τελευταίες πατρικές του υποθήκες προς τους υποτακτικούς του και να επιλέξει τον τόπο ταφής του, κοντά στο σπήλαιο των αγίων Διονυσίου και Μητροφάνους.

Δεν αντιμετώπιζε ιδιαίτερα προβλήματα υγείας. Μέχρι και την παραμονή της εκδημίας του έγραφε, χωρίς κανένα πρόβλημα. Η τελευταία του μάλιστα επιστολή, με ημερομηνία 30 Νοεμβρίου 1991, απευθύνεται προς τον Οικουμενικό Πατριάρχη. Το μεσημέρι της Παρασκευής 6 Δεκεμβρίου 1991, έπειτα από αναπνευστική δυσφορία, έμεινε κλινήρης και ξημερώματα Σαββάτου 7 Δεκεμβρίου άφησε στο μοναχικό του κελλί την τελευταία του πνοή, ενώ βάδιζε ήδη το 86ο έτος της επίγειας ζωής του.

Η είδηση του θανάτου του προκάλεσε βαθειά συγκίνηση σε ολόκληρο τον ορθόδοξο κόσμο, ελληνόφωνο και μή. Η νεκρώσιμη ακολουθία τελέστηκε την επομένη με την παρουσία λίγων ιερέων, μοναχών και λαϊκών, που μπόρεσαν να βρεθούν εκεί. Σε ένδειξη σεβασμού και εκτιμήσεως η μονή Αγίου Παύλου πρόσφερε τον τάφο. Η σφοδρή κακοκαιρία, που έπληξε την περιοχή την ημέρα εκείνη, δεν επέτρεψε την παρουσία όλων όσοι θα επιθυμούσαν να παραστούν στην νεκρώσιμη ακολουθία.

Ο Γέροντας Γεράσιμος έμεινε βέβαια περισσότερο γνωστός ως υμνογράφος. Διακρίθηκε, όμως, και ως μοναχός. Δεν θα ήταν υπερβολή να λέγαμε πως ήταν υμνογράφος επειδή ήταν μοναχός. Στο πρόσωπό του η υμνογραφία δεν ήταν κάτι εξωτερικό ή επίκτητο, αλλά προέκταση του ζωντανού βιώματος ενός δοκιμασμένου και παραδοσιακού αγιορείτη μοναχού, όπως ακριβώς ήταν ο ίδιος.